

В'ячеслав Кушнір

ORCID.ORG/ 0000-0003-3058-3019

доктор історичних наук,

професор кафедри археології та

етнології України

факультету історії та філософії

ОНУ імені І. І. Мечникова (Україна, Одеса)

v_kushnir@ukr.net

ОКРЕМІ ІМЕННІ КОЛЕКЦІЇ У ФОНДАХ ОДЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація

Нині, коли у суспільстві відбуваються значні зміни у ставленні до бібліотек та книги, як друкованої, так і електронної, потребує вивчення та нового переосмислення таке суспільне явище як книжкова культура та її невід'ємну частину – приватні книжкові зібрання. Особисті книжкові колекції як соціальне та культурне явище передусім є історичним джерелом. Вони представляють інтерес не тільки як відбиток фахових та наукових інтересів її власника, але і як пам'ятка, що відображає історію книжкової культури. Зазвичай особисті книжкові зібрання відомих громадських і культурних діячів, науковців стають частиною фондів великих публічних бібліотек, основним завданням яких, окрім збереження культурної спадщини нації для наступних поколінь, є вивчення та введення в науковий обіг цих колекцій, які є складовою національного бібліотечного фонду.

Ключові слова: Одеська національна наукова бібліотека, ОННБ, книжкові колекції, особисті бібліотеки, Сюзанна Саварі, О. О. Зиков.

Vyacheslav Kushnir

ORCID.ORG/0000-0003-3058-3019

Doctor of History,

Professor of the Department of Archeology and

ethnology of Ukraine

Faculty of History and Philosophy

Odesa I. I. Mechnikov National University

(Ukraine, Odesa)

v_kushnir@ukr.net

INDIVIDUAL PRIVATE COLLECTIONS IN ODESA NATIONAL SCIENTIFIC LIBRARY AS A SOURCE BASE OF HISTORICAL RESEARCH

Summary

Nowadays, when there are significant changes in society regarding libraries and books, both printed and digital, a new social phenomenon needs to be studied and rethought - book culture and its integral part - private book collections. Personal book collections as a social and cultural phenomenon are primarily a historical source. They are of great interest as not only a reflection of the professional and research interests of its owner, but also as a reminiscence, that reflects the history of book culture. As a rule, personal book collections of famous public figures, scientists, cultural figures become part of large public libraries, the main task of which, in addition to preserving the cultural heritage of the nation for future generations, is to study and put into scientific circulation these collections. From the first days of its existence until today, one of the sources of replenishment of Odesa National Scientific Library are gifts. Among the donors of the library were Novorossiysk and Bessarabia Governor-General M.S. Vorontsov, famous historian and archaeologist I.O. Stempkovsky, honorary member of Odesa Society of History and Antiquities P.Y. Burachkov, patron and trustee of the library M.M. Tolstoy, Ukrainian bibliographer and public figure M. F. Komarov, famous microbiologist and bacteriologist J. Yu. Bardakh. Modern library enthusiasts continue the glorious tradition of donating one's own libraries, which began in the 19th century. In 1996, the family of a mathematician, a corresponding member of the USSR Academy of Sciences M.G. Krein, transferred the private book collection of the scientist to the library. During 1995-2016, the French artist, public figure and honorary citizen of Odesa, winner of the Gallery of Honorary Philanthropists of Odesa

"People of Generous Hearts" S. Savary-Polidori donated books, art albums, periodicals and more. In 2016, the library received a book collection of mathematician and a well-known specialist in the field of graph theory O.O. Zykov and many others.

Book collection started by the famous French artist, public figure and philanthropist Suzanne Savary-Polidori is exceptionally rare. The collection includes 4,667 copies of books, art albums, audio-visual documents, periodicals and electronic publications in French, English, German and other languages. Searching for rare editions in bookstores in France, Belgium, Switzerland and other countries, S. Savary-Polidori carefully collected and publications on history, economics, literary theory, psychology, medicine, art, etc. to Odesa library.

In 2016, an important acquisition of Odesa National Scientific Library became the book collection of the world-famous Ukrainian scientist-mathematician, professor, doctor of physical and mathematical sciences, one of the creators of the theory of graphs Oleksandr Oleksandrovych Zykov. It was handed over by his wife Taisiya Zykova. The collection consists of books, periodicals, maps and private archives of the scientist and has 1,772 documents that reflect his professional and scientific interests. Of particular value is his personal archive, which has 108 units of storage and consists of his own documents, correspondence with scientists, manuscripts of his research and more.

Thanks to the libraries of Suzanne Savary-Polidori and Oleksandr Oleksandrovych Zykov, the collection of Odesa National Scientific Library was replenished with valuable book editions from various fields of knowledge. In addition, private libraries are cultural monuments that, in addition to the owner's personality and professional interests, reflect the history of book culture at the turn of the twentieth and twenty-first centuries. An important activity of Odesa National Scientific Library is the accumulation, preservation, study, implementation in scientific circulation and promotion of these unique collections, which are part of national book collections of Ukraine.

Key words: *Odesa National Scientific Library, ONSL, book collections, personal libraries, Suzanne Savary, O. O. Zykov.*

Актуальність теми. Основою книжкового зібрання більшості великих книгозбірень становлять саме приватні бібліотеки. Так, фундаментом найбільших національних бібліотек Франції та Англії стали книжкові зібрання королівських династій, у Бібліотеці Конгресу США зберігається частина книгозбірні президента Томаса Джефферсона. Початком фондів Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого стало приватне зібрання книговидавця В. Г. Барщевського. На зорі свого функціонування Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського теж поповнювалася за рахунок особистих книжкових колекцій відомих науковців, митців, громадських і церковних діячів.

Не стала винятком і Одеська національна наукова бібліотека. З перших днів свого існування і дотепер одним із вагомих джерел її поповнення є дарунки. У 1830 р., на час відкриття, фонд Одеської міської публічної бібліотеки налічував понад 5 000 книжок. Серед дарувальників були Новоросійський і Бессарабський генерал-губернатор М. С. Воронцов (1782–1856), відомий історик і археолог, засновник одеського та керченського археологічних музеїв І. О. Стемпковський (1789–1832), почесний член Одеського товариства історії та старожитностей П. Й. Бурачков (1815–1894), меценат і попечитель бібліотеки М. М. Толстой (1897–1917), український бібліограф і громадський діяч М. Ф. Комаров (1844–1913),

відомий мікробіолог і бактеріолог, засновник Одеської станції швидкої допомоги Я. Ю. Бардах (1857–1929). Славна традиція дарування власних бібліотек, започаткована у ХІХ столітті, продовжується сучасними шанувальниками бібліотеки. У 1996 р. до книгозбірні родина математика, члена-кореспондента АН УРСР М. Г. Крейна (1907–1989) передала приватну бібліотеку вченого. Упродовж 1995–2016 рр. французька художниця, громадський діяч та почесний громадянин міста Одеси, лауреат Галереї почесних благодійників Одещини «Люди щедрих сердець» С. Саварі-Полідорі (1930–2016) дарувала книги, альбоми образотворчого мистецтва, періодичні видання тощо. У 2016 р. до бібліотеки надійшла книжкова колекція математика, професора, доктора фізико-математичних наук О. О. Зикова (1922–2013) та багато інших.

Мета статті. На прикладі дослідження окремих іменних книжкових колекцій Одеської національної наукової бібліотеки визначити їх значимість для вивчення історії, науки і культури.

Виклад основного матеріалу. Однією з таких колекцій є книжкове зібрання, започатковане французькою художницею Сюзанною Саварі-Полідорі. Починаючи з 1995 року і до 2016 року, колекція постійно поповнювалася і сьогодні нараховує 4 667 примірників книжок, образотворчих альбомів, аудіовізуальних документів, періодичних і електронних видань французькою, англійською, німецькою та іншими мовами. Розшукуючи рідкісні видання в книгарнях Франції, Бельгії, Швейцарії та інших країн, пані Саварі-Полідорі ретельно збирала та передавала бібліотеці видання з історії, економіки, теорії літератури, психології, медицини, мистецтва та ін. Завдяки її зусиллям фонди бібліотеки поповнилися прекрасними видовими альбомами, які присвячені містам Західної Європи.

Значна частина колекції присвячена питанням мистецтвознавства, зокрема історії мистецтва, дизайну, моделювання. Досить репрезентативними є альбоми з архітектури, дизайну інтер'єрів, кінематографії, образотворчого мистецтва 20-30-х років минулого століття, а також альбоми живопису видатних художників,

зокрема Василя Кандинського, Марка Шагала, Пауля Клее, Пюві де Шаванна, Рафаеля та ін.

Деякі книжки з колекції є бібліографічною рідкістю, наприклад раритетний «Музичний альбом», надрукований в Парижі у 1930 р. (*Album musical*, 1930). Варті уваги істориків і мистецтвознавців альбоми: «Розписні меблі» (Париж, 1983) (*Moutiers S.*, 1983), «Пишність королівських палаців» (Париж, 1976) (*Merveilles des chateaux royaux*, 1976) та ін.

Зібрання містить також довідкову літературу – словники та енциклопедії. Цікавими серед них є 20-томне видання «Навколо нитки: енциклопедія текстильних мистецтв» (Париж, 1988–1995) (*Autour du fil*, 1988–1995), ілюстрований довідник «Жінки та художники» (По, 2002) (*Femmes et artistes*, 2002), енциклопедичний довідник «Література та мови» (Париж, 1974–1975) (*Littérature et langages*, 1974–1975) та ін.

Серед періодичних видань колекції значною популярністю користуються журнали з історії військової форми (*Tradition magazine*, 1993–2014) та історії декоративно-прикладного мистецтва (*Campagne décoration*, 2001–2002; *L'estampille, l'objet d'art*, 1976–2011), які С. Саварі-Полідорі впродовж багатьох років передплачувала для Одеської національної наукової бібліотеки. Варто зазначити, що вона ретельно ставилася до відбору видань та намагалася задовольнити запити відвідувачів бібліотеки з питань історії мистецтва. Так, значним попитом у науковців користується альбом з історії світової моди «Дизайн одягу. 1800–1940 рр.» (Амстердам, 2001) (*Fashion design*, 2000–2001), ілюстрований альбом «Військова форма першої імперії: кірасири» (Париж, 1978) (*Les uniformes du Premier Empire*, 1978). У колекції також представлено багато рідкісних видань з історії костюма народів різних країн світу, унікальні ілюстровані каталоги мод від кутюр'є зі зразками тканин тощо.

Окрему частину колекції складає зібрання з художньої літератури. Фонди бібліотеки поповнилися творами Ф.-М. А. Вольтера, Ж. Ж. Руссо, Мольєра, Ж. де Лафонтена, Ш. де Монтеск'є, О. де Бальзака, Г. де Мопасана, Г. Флобера, А. Мальро, П. Клоделя, Б. Віана та ін.

Упродовж кількох років співробітники бібліотеки збирали матеріали про життя та діяльність С. Саварі-Полідорі. Таким чином утворився невеликий архів з п'яти тек, в якому зібрані фотографії, вирізки статей з періодичних видань, афіші виставок, листівки з репродукціями картин С. Саварі-Полідорі та її листування з директором і працівниками бібліотеки. Наразі цей архів упорядковується і надалі він зберігатиметься у відділі рідкісних видань та рукописів, де й буде доступний дослідникам.

Книжкова колекція С. Саварі-Полідорі має вагоме значення для науковців, студентів та просто шанувальників історії мистецтва та літератури, бо містить іноземні видання з 30-х років XX століття до початку XXI століття. Історичні реалії склалися таким чином, що вітчизняні бібліотеки не мали змоги поповнюватися виданнями, що друкувалися за кордоном у цей період. Прогалину певною мірою заповнили книжки та періодичні видання, придбані С. Саварі-Полідорі. Усі примірники, подаровані благодійницею, містять іменний штамп «Suzanne Savary», а на деяких примірниках є дарчий надпис «... pour la Bibliothèque scientifique d'Odessa...», або «... Pour la Bibliothèque Gorki très amicalement Suzanne Savary».

У 2016 р. вагомим придбанням Одеської національної наукової бібліотеки стала книжкова колекція відомого українського вченого-математика, професора, доктора фізико-математичних наук, одного з творців теорії графів Олександра Олександровича Зикова (1922–2013), яку передала його дружина – Таїсія Юхимівна Зикова.

Зібрання складається з книжкових та періодичних видань, мап і приватного архіву вченого та нараховує 1 995 документів, яке віддзеркалює його фахові та наукові інтереси. Особливу цінність становить особистий архів ученого, який нараховує 108 одиниць зберігання та складається з особистих документів, рукописних матеріалів його досліджень, листування з науковцями, тощо.

Цікавими для дослідників стануть авторські рукописи друкованих праць – наукових статей, рефератів, текстів виступів на наукових конференціях та ін. Рукописний фонд включає також перелік наукових праць О. О. Зикова, складений

у 1984 р., переклади статей з математичної логіки і філософії математики ХХ ст. іншими мовами.

На увагу дослідників заслуговує добірка дисертацій здобувачів ученого ступеня кандидата фізико-математичних наук, науковим керівником яких був професор О. О. Зиков.

Книжкове зібрання О. О. Зикова поповнило фонд Одеської національної наукової бібліотеки 555 науковими виданнями, які раніше були відсутні у книгозбірні. Основна їх частина це монографії, матеріали міжнародних конференцій, колоквиумів з дискретної математики, теорії графів та гіперграфів, математичної логіки, філософських і методологічних питань математики, методики викладання математики тощо.

Вагому частину колекції становлять видання іноземними мовами, що вийшли друком в різних країнах світу: у США, Франції, Німеччині, Польщі, Чехії, Словаччині та ін. Великий інтерес для науковців, викладачів та студентів викликають видання світових науковців – британського математика, заслуженого професора Департаменту математики Калгарського університету Р. К. Гая (1916-2020) (Guy, 1967; Guy, 1967), австрійського математика, члена Європейської академії наук, дослідника теорії графів В. Імріха (1941-) (Imrich, 1971), канадського математика, дослідника в галузі теорії графів В. Т. Татта (1917–2002) (Tutte, 1966), американського математика, члена Американського математичного товариства та Математичної асоціації Америки Р. Хаммака (Hammas, 2011), німецького математика та історика науки В. Фосс (Voss, 1993) та багатьох ін.

Серед книжок з приватної бібліотеки О. О. Зикова є чимало примірників з автографами науковців, зокрема доктора філософських наук, професора Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова А. І. Уймова (1928–2012) (Уёмов, 1997), білоруського математика, засновниці та керівника білоруської наукової школи теорії графів Р. Й. Тишкевич (1929–2019) (Тышкевич, 1976), українського соціолога, доктора філософських наук, генерального директора Київського міжнародного інституту соціології,

професора кафедри соціології університету «Києво-Могилянська академія» В. І. Паніотто (1947-) (Паниотто, 1975) та ін.

Поруч з науковими виданнями в книжковій колекції представлені твори як класиків світової літератури і сучасних авторів англійською, французькою, німецькою та польською мовами. Серед яких – паризьке видання 1965 р. роману Ж. Верна «Подорож навколо світу за вісімдесят днів» (Verne, 1965), новела «Коломба» П. Меріме, що була видана у 1931 р. у Лейпцигу (Mérimée, 1931), твори німецьких письменників, лауреатів премії Генріха Манна Р. Шудер (21) та Е. Паніца (Panitz, 1978), лауреата Нобелівської премії в галузі літератури Ф. Моріака (Mauriac, 1976), французького художника та автора дитячих книжок Ж. Шарпентро (Charpentreau, 1972) та ін.

Приватна бібліотека О. О. Зикова, що складається з книжкового зібрання та особистого архіву, є свідченням фахових та наукових інтересів ученого. Дослідження зібрання дозволяють скласти уявлення про особистість власника, його коло спілкування та наукову діяльність, прагнення та творчі пошуки.

Висновки. Отже, колекції С. Саварі-Полідорі та О. О. Зикова поповнили фонди Одеської національної наукової бібліотеки цінними книжковими виданнями з різних галузей знання. Ці приватні бібліотеки є пам'ятками культури та історичними джерелами, які, окрім особистості власників та їх професійних зацікавлень, відображають історію книжкової культури на зламі ХХ та ХХІ століття. Нині, коли у суспільстві відбуваються значні зміни у ставленні до книги, як друкованої, так і на електронних носіях. Все це потребує вивчення, переосмислення такого суспільного явища як книжкова культура, її невід'ємної частини – приватних книжкових зібрань. Іменні книжкові колекції є винятковим джерелом для досліджень у різних галузях науки, та перш за все історичній. Оскільки будь-яка особиста книгозбірня, передусім, є історичним джерелом.

Список використаних джерел та літератури

Паниотто, 1975 - Паниотто В. И. Структура межличностных отношений : методика и мат. методы исследования. – Киев, 1975. 124, [2] с.

Тышкевич, 1976 - Тышкевич Р. И. Линейная алгебра и аналитическая геометрия : учеб. пособие для математических специальностей университетов и пед. институтов / Р. И. Тышкевич, А. С. Феденко. – Изд. 2, перераб. – Минск, 1976. 544 с.

Уёмов, 1997 - Уёмов А. И. Основы практической логики с задачами и упражнениями : учеб. пособие / Авенир Уёмов. – Одесса, 1997. – 388 с. – (Библиотека «Diogen» философ. отд. ИСН ОГУ им. И. И. Мечникова).

Album musical / publ. par George Kinsky, avec la collaboration de Robert Haas, Hans Schnoor, Henry Prunières et de plusieurs musicologues français et étrangers. Iconographie ... – Paris : Delagrave, 1930. – VII, 364 p. : fig., pl., portr., facs., musique.

Autour du fil : l'encyclopédie des arts textiles : [en 20 t.] / [réd. Marie-May Niel]. – Paris, 1988–1995.

Campagne décoration : un art de vivre / [dir. publ. Daniel Bonnier]. – 2001–2002.

Charpentreau J. Poèmes d'aujourd'hui pour les enfants de maintenant : anthologie de la poésie du XX siècle / Jacques Charpentreau ; preface de Gaston Roger. – 2 éd., revue et augm. – Paris : Les éditions ouvrières, 1972. – 205 p. – (Collection enfance heureuse).

L'estampille, l'objet d'art. Hors-série. – 1976–2011.

Fashion design = Créations de mode = Diseños de la moda = Modeentwürfe = Design di moda = ... : 1800–1940 / [ed., des. and introd. by Joost Hölscher et al. ; transl. by LocTeam et al.]. – Amsterdam : The Pepin Press, 2000–2001. – 408 p. : ill.

Femmes et artistes / [Philippe Bouscayrol et Marie-José Bouscayrol]. – Pau : Regards, 2002. – 346 p. : ill.

Guy, 1967- Guy R. K. On the Mobius ladders : research paper No. 2 / Richard K. Guy, Frank Harary, The university of Calgary, Department of Mathematics. – Calgary : Univ. of Calgary, Dept. of Mathematics, 1967. – 4 f. – Окр. відбиток: Canadian Mathematical Bulletin. – 1967. – Vol. 10, Iss. 4 (October). – P. 493–496.

Guy, 1967 - Guy R. K. A theorem in partitions / Richard K. Guy; The university of calgary, Department of mathematics. – Calgary : Univ. of Calgary, Dep. of Mathematics, 1967. – 10 f. – Окр. відбиток: Univ. of Calgary. Research paper. – 1967. – №11 (January).

Hammack, R. Handbook of product graphs / Richard Hammack, Wilfried Imrich, Sandi Klavzar. – 2 ed. – Boca Raton : CRC Press. Taylor and Francis Group, 2011. – XVIII, 518 p. : tabl. – (Discrete mathematics and its applications).

Imrich, 1971- Imrich W. Über das schwache Kartesische Produkt von Graphen / Wilfried Imrich. – New York ; London : Academic Press, 1971. – 16 S. – Окр. відбиток: Journal of Combinatorial Theory. – 1971. – Vol. 11, № 1 (August).

Littérature et langages : les genres et les themes : [en 4 t.] / collection dirigée par Henri Mitterand. – Paris : Fernand Nathan editeur, 1974–1975.

Mauriac, 1976 - Mauriac Fr. Le nœud de vipères : [roman] / François Mauriac. – Paris : Bernard Grasset, 1976. – 287 p. – (Le livre de poche ; 251).

Mérimée, 1931- Mérimée P. Colomba / Prosper Mérimée; Neu hrsg. von Theodor Engwer. – Bielefeld ; Leipzig : Velhagen und Klasing, [1931]. – VI, 158 S.

Merveilles des châteaux royaux / réalisation Pierre Faucheux ; texte Claude Frégnac ; preface de Pierre Gaxotte. – Paris : Hachette Réalités, 1976. – 256 p. : ill.

Moutiers, S. Meubles peints / Sophie Moutiers. – Paris : Ch. Massin, 1983. – 64 p. : ill.

Panitz E. Die Moral der Nixe : eine Sommergeschichte / Eberhard Panitz ; Ill. Gitta Kettner. – Halle ; Leipzig : Mitteldeutscher Verl., 1978. – 148, [1] S. : Ill.

Schuder, 1975 - Schuder R. Der Gefesselte : das leben Michelangelos, 1500–1527 : roman / Rosemarie Schuder. – 8 Aufl. – Berlin : Rütten und Loening, 1975. – 512, [3] S. : ill., portr.

Tradition magazine : armes, uniformes, figurines. – Paris, 1993–2014.

Tutte, 1966 - Tutte W. T. Connectivity in graphs. – Toronto : University of Toronto Press ; London : Oxford University Press, 1966. – X, 145 p. – (Mathematical expositions ; №. 15).

Les uniformes du Premier Empire : les cuirassiers / collection de E.-L. Bucquoy ; rééditée par L.-Y. Bucquoy et Guy Devautour. – Paris : Grancher, 1978. – 196, [2] p. : ill.

Verne J. Le tour du monde en quatre-vingts jours / Jules Verne ; dessiné par de neuville et L. Benett. – Paris : J. Hetzel et Cie, 1965. – 331, [7] p. : ill. – (Bibliothèque d'éducation et de récréation) (Les voyages extraordinaires).

Voss W. Mathematik für unsere Zeit : gesellschaftliche Praxis – Theorie der Graphen und Netze – Informatik : philosophische Aspekte ihrer Beziehungen / Waltraud Voss. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 1993. – 220 S. – (Europäische Hochschulschriften. Reihe 20, Philosophie ; vol. 372).

References

Panyotto, 1975 - Panyotto V. Y. Struktura mezhllychnostnykh otnosheniy : metodyka y mat. Metodu yssledovaniya [The structure of interpersonal relations: methods and mat. research methods] K., 1975. 124 s. [in Ukraine]

Tushkevych, 1976 - Tushkevych R. Y. Lyneinaia alhebra y analytycheskaia heometryia : ucheb. posobyie dlia matematycheskykh spetsyalnostei unyversytetov y ped. Ynstytutov [Linear algebra and analytic geometry: textbook. manual for mathematical specialties of universities and ped. Institutions]. Minsk, 1976. 544 s. [in Belarus].

- Uymov, 1997 - Uymov A. Y. Osnovu praktycheskoi lohyky s zadachamy y uprazhneniyamy : ucheb. posobyie / Avenyr Uymov [Fundamentals of practical logic with problems and exercises: textbook. allowance / Avenir Uyomov] Odessa, 1997. 388 s. [in Ukraine].
- Album musical / publ. par George Kinsky, avec la collaboration de Robert Haas, Hans Schnoor, Henry Prunières et de plusieurs musicologues français et étrangers. Iconographie ... – Paris : Delagrave, 1930. – VII, 364 p. : fig., pl., portr., facs., musique. [in France]
- Autour du fil : l'encyclopédie des arts textiles : [en 20 t.] / [réd. Marie-May Niel]. – Paris, 1988–1995. [in France]
- Campagne décoration : un art de vivre / [dir. publ. Daniel Bonnier]. – 2001–2002.
- Charpentreau J. Poèmes d'aujourd'hui pour les enfants de maintenant : anthologie de la poésie du XX siècle / Jacques Charpentreau ; préface de Gaston Roger. – 2 éd., revue et augm. – Paris : Les éditions ouvrières, 1972. – 205 p. – (Collection enfance heureuse). [in France]
- L' estampille, l'objet d'art. Hors-série. – 1976–2011. [in France]
- Fashion design = Créations de mode = Diseños de la moda = Modeentwürfe = Design di moda = ... : 1800–1940 / [ed., des. and introd. by Joost Hölscher et al. ; transl. by LocTeam et al.]. – Amsterdam : The Pepin Press, 2000–2001. – 408 p. : ill.
- Femmes et artistes / [Philippe Bouscayrol et Marie-José Bouscayrol]. – Pau : Regards, 2002. – 346 p. : ill. [in France]
- Guy, 1967- Guy R. K. On the Mobius ladders : research paper No. 2 / Richard K. Guy, Frank Harary, The university of Calgary, Department of Mathematics. – Calgary : Univ. of Calgary, Dept. of Mathematics, 1967. – 4 f. – Окр. відбиток: Canadian Mathematical Bulletin. – 1967. – Vol. 10 , Iss. 4 (October). – P. 493–496. [in Canada]
- Guy, 1967 - Guy R. K. A theorem in partitions / Richard K. Guy; The university of calgary, Department of mathematics.– Calgary : Univ. of Calgary, Dep. of Mathematics, 1967.– 10 f. – Окр. відбиток: Univ. of Calgary. Research paper. – 1967. – №11 (January). [in Canada]
- Hammack, R. Handbook of product graphs / Richard Hammack, Wilfried Imrich, Sandi Klavzar. – 2 ed. – Boca Raton : CRC Press. Taylor and Francis Group, 2011. – XVIII, 518 p. : tabl. – (Discrete mathematics and its applications).
- Imrich, 1971- Imrich W. Über das schwache Kartesische Produkt von Graphen / Wilfried Imrich.– New York ; London : Academic Press, 1971.– 16 S. – Окр. відбиток: Journal of Combinatorial Theory. – 1971. –Vol. 11, № 1 (August). [in US]
- Littérature et langages : les genres et les themes : [en 4 t.] / collection dirigée par Henri Mitterand. – Paris : Fernand Nathan editeur, 1974–1975. [in France]
- Mauriac, 1976 - Mauriac Fr. Le nœud de vipères : [roman] / François Mauriac. – Paris : Bernard Grasset, 1976. – 287 p. – (Le livre de poche ; 251). [in France]
- Mérimée, 1931- Mérimée P. Colomba / Prosper Mérimée; Neu hrsg. von Theodor Engwer. – Bielefeld ; Leipzig : Velhagen und Klasing, [1931]. – VI, 158 S. [in Germany]
- Merveilles des chateaux royaux / réalisation Pierre Faucheux ; texte Claude Frégnac ; préface de Pierre Gaxotte. – Paris : Hachette Réalités, 1976. – 256 p. : ill. [in France]
- Moutiers, S. Meubles peints / Sophie Moutiers. – Paris : Ch. Massin, 1983. – 64 p. : ill. [in France]
- Panitz E. Die Moral der Nixe : eine Sommergeschichte / Eberhard Panitz ; Ill. Gitta Kettner. – Halle ; Leipzig : Mitteldeutscher Verl., 1978. – 148, [1] S. : Ill. [in Germany]
- Schuder, 1975 - Schuder R. Der Gefesselte : das leben Michelangelos, 1500–1527 : roman / Rosemarie Schuder. – 8 Aufl. – Berlin : Rütten und Loening, 1975. – 512, [3] S. : ill., portr. [in Germany]
- Tradition magazine : armes, uniformes, figurines. – Paris, 1993–2014. [in France]
- Tutte, 1966 - Tutte W. T. Connectivity in graphs. – Toronto : University of Toronto Press ; London : Oxford University Press, 1966. – X, 145 p. – (Mathematical expositions ; №. 15). [in England]
- Les uniformes du Premier Empire : les cuirassiers / collection de E.-L. Bucquoy ; rééditée par L.-Y. Bucquoy et Guy Devautour. – Paris : Grancher, 1978. – 196, [2] p. : ill. [in France]
- Verne J. Le tour du monde en quatre-vingts jours / Jules Verne ; dessiné par de neuville et L. Benett. – Paris : J. Hetzel et Cie, 1965. – 331, [7] p. : ill. – (Bibliothèque d'éducation et de récréation) (Les voyages extraordinaires). [in France]
- Voss W. Mathematik für unsere Zeit : gesellschaftliche Praxis – Theorie der Graphen und Netze – Informatik : philosophische Aspekte ihrer Beziehungen / Waltraud Voss. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 1993. – 220 S. – (Europäische Hochschulschriften. Reihe 20, Philosophie ; vol. 372). [in Germany]